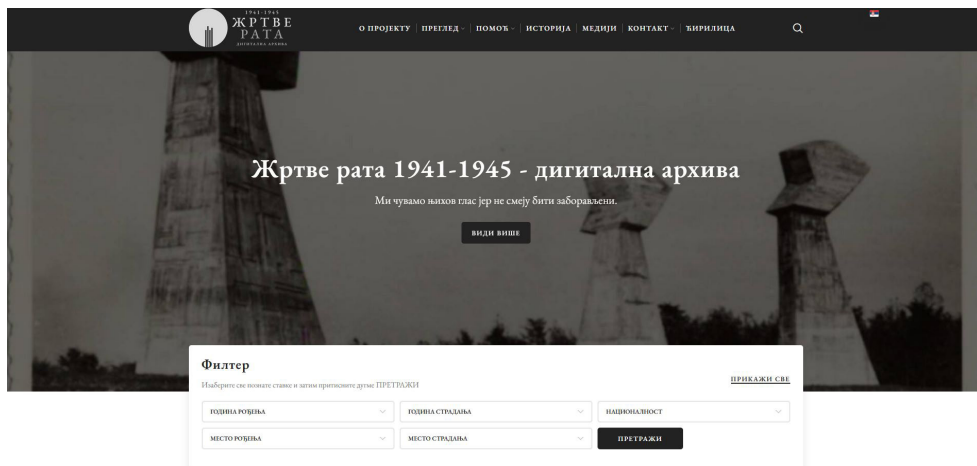


МА Слободан Мандић
Историјски архив Београда
slobodan.mandic@digitalnaistorija.net
<https://www.digitalnaistorija.net/>

Прикази сајтова (Web адресар) L

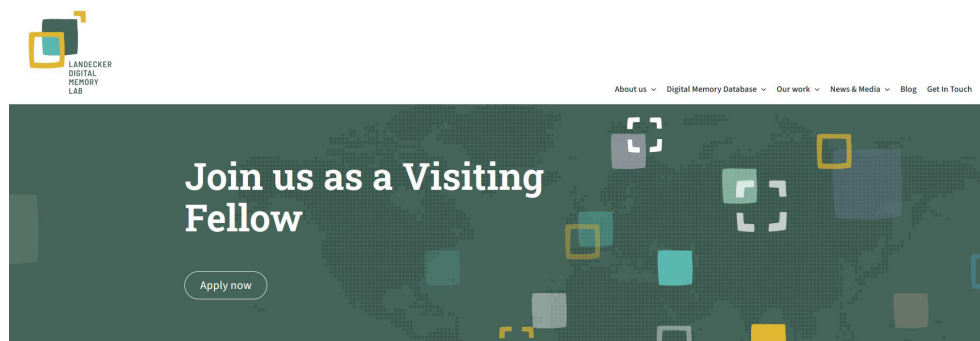
Историјски архив Ниш, **Жртве рата 1941–1945 – дигитална архива**,
<<https://zrtverata.rs/>> (26. V 2026).



Нови помак у истраживању тема из периода Другог светског рата подразумева већу доступност и виши степен обрађености архивске грађе, нарочито у склопу бројних пројеката дигитализације. Од априла 2026. године активан је сајт пројекта „Жртве рата 1941–1945 – дигитална архива“ Историјског архива Ниш, чија је прва фаза резултирала доступношћу поименичног прегледа списка и евиденција страдалих из Пописа жртава рата 1941–1945, укључујући и скенирана документа која се односе на појединце. Попис обухвата интерниране, затваране, депортоване, одведене на присиљан рад, припаднике војске и цивилне жртве, као и све погинуле од фашистичког терора у периоду од 6. априла 1941. до 15. маја 1945. године. Параметри за филтрирање унетих података су: преживели и страдали, име и презиме, година и место рођења и страдања, пол.

Осим тога, као нека врста пропратног садржаја у форми галерије архивских докумената (*Архивска грађа*) дата је и мања количина допунског материјала из неколико архивских збирки (плакати, фотографије, документи). Корисницима сајта ће свакако од помоћи бити и странице које садрже више информација како о самом пројекту, тако и о контексту спровођења и примењеној методологији пописа из 1964, као најобухватнијег покушаја да се документују жртве Другог светског рата на територији тадашње Југославије. Посебно је дато и упутство са додатним објашњењима о примењеној методологији и структури презентованих података, као и текст о историји Ниша у Другом светском рату. Поред несумњивих бенифита од стављања на располагање архивских докумената на увид широј јавности, треба рећи да би се наредни корак у унапређењу оваквих и сличних платформи могао направити у виду напредније обраде метаподатака, који укључује и могућност повезивања са другим сродним базама, као и примену вештачке интелигенције и машинског учења у обради веће количине информација.

University of Sussex, **Landecker Digital Memory Lab**,
 <<https://www.digitalmemorylab.com/>> (29. V 2026).



Ensuring a sustainable future

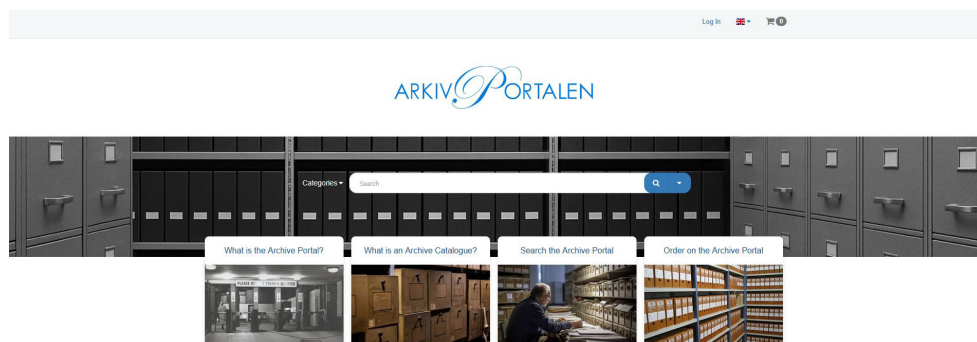
We're an interdisciplinary hub for worldwide digital initiatives that educate about or commemorate the Holocaust. We create in-person and digital remembrance for international events across disciplines, mediums and time.

Ландекерова лабораторија за дигитално памћење је интердисциплинарни центар за дигиталне иницијативе које едукују о Холокаусту или га обележавају. Она отвара могућности за међународни, међусекторски дијалог, реализује нова истраживања и смернице за политике, и нуди програме обуке и консултација. Лабораторија сарађује са различитим организацијама и стручњацима за сећање и образовање о Холокаусту, као и са финансијерима и креаторима политике како

би разматрала актуелна питања која се тичу дигиталних интервенција у овој области. Најзначајни дигитални производ ове иницијативе требало би да представља база података дигиталног сећања (*Digital Memory Database*), замишљена као платформа која сабира глобалне праксе дигиталног сећања на Холокауст, са кључним информацијама о спроведеним пројектима још од деведесетих година 20. века. Додатно укључује и слојеве архивског материјала који приказују видео водиче кроз дигиталне пројекте и интервјуе са онима који су учествовали у њиховом стварању. Инфраструктурни део система са базом података званично је покренут 27. јануара 2026, али приступ садржају још увек није отворен за ширу јавност. Премда се на сајту наводи податак да је до сада мапирано преко 350 пројеката из више од 27 земаља, сама веб презентација тренутно служи више као презентација пројекта и позив за придруживање него као отворени репозиторијум. Између осталог, платформа би требала да помогне у одговору на питања како се дигитални пејзаж сећања на Холокауст мењао током времена и да ли је могуће регистровати одређене трендове у врстама пројеката који се развијају у различитим тренуцима.

Arkivportalen

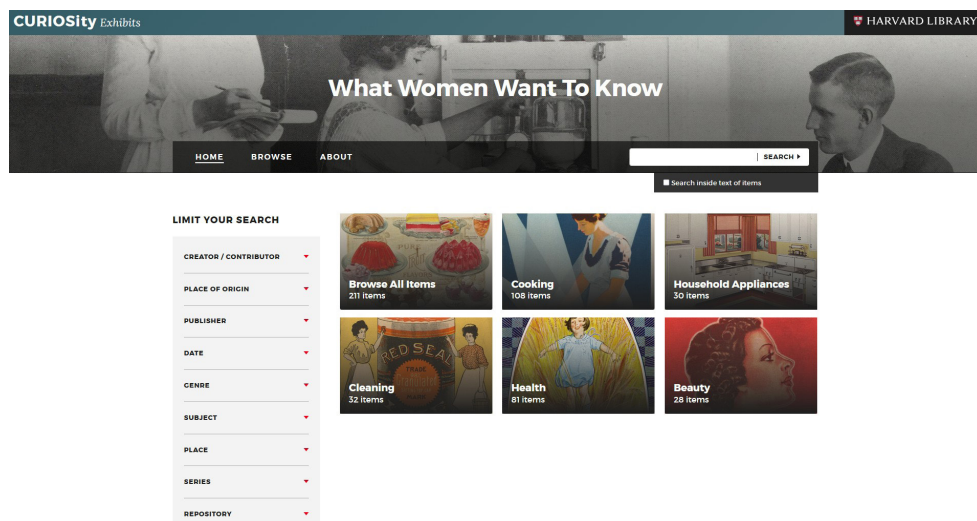
<<https://www.arkivportalen.no>> (30. V 2026).



Аркивпортален представља онлајн сервис за претрагу информација и каталожских података о архивској грађи у норвешким архивима. Настао као национални заједнички пројекат фондације Аста и Националног архива Норвешке портал се развија у континуитету од 2010. године. Значајно унапређење је извршено 2018, а данас представља активан систем који се редовно допуњава

подацима од стране више од сто архивских институција. Поред грађе државних установа које су у надлежности националног архива, међуградских и градских архива, своје каталоге на порталу такође објављују и музеји са архивским збиркама, као и мање архивске институције са посебним областима деловања. Архивски записи о грађи су организовани хијерархијски и уопштено користе нивое: архив, серија, јединица и фасцикла. Сваки ниво има идентификатор, назив и најчешће временски опсег, али и друге метаподатке. Претрагу је могуће вршити у форми слободног текста унутар свих поља унетих метаподатака, за све типове архивских јединица. На листи приказаних резултата кликом на жељену архивску јединицу добија се детаљанији приказ са више информација, али и цео архив коме јединица припада у хијерархијском низу на дну странице. На овом месту је могуће остварити одличан увид у структуру фондова и садржај великог броја докумената, а регистровани корисници могу користити и функцију заказивања коришћења грађе у физичком облику на местима где су похрањени. Такође, поједине институције нуде и услугу наручивања папирних и дигиталних копија. Захваљујући добро организованој претрази, међу описима неколико милиона архивских докумената, из око десет хиљада фондова, могуће је на једноставан начин детектовати жељене информације о архивској грађи, попут докумената која сведоче о почецима дипломатских односа између Краљевине Србије и Краљевине Норвешке, или о документима која осветљавају тешку судбину више хиљада интернираца са простора Краљевине Југославије депортованих у Норвешку током Другог светског рата. Треба напоменути да се каталози и метаподаци са овог портала користе за навигацију и приступ дигитализованој грађи норвешких архива доступној у оквиру посебне веб презентације (Digitalarkivert).

Harvard Library, What Women Want to Know, <<https://curiosity.lib.harvard.edu/what-women-want-to-know/>> (5. III 2026).



Рекламе представљају значајан историјски извор за истраживање друштвене и културне историје, нарочито историје свакодневице и потрошачке културе. Визуелни елементи, језик и поруке у рекламама често откривају како су одређене групе људи биле представљане и како се очекивало да се понашају у друштву. Шлезингер библиотека у оквиру библиотечког система Универзитета Харвард представља водећи центар за проучавање историје жена у САД. Њене збирке обухватају теме као што су грађанска права и феминизам, здравље и сексуалност, рад и породични живот, образовање и професије, као и кулинарска историја и бонтон. Библиотека је посвећена проширивању својих фондова материјалима које су стварале жене, као и онима који говоре о женама свих етничких припадности, политичких уверења и друштвено-економских слојева. Ту се чувају и хиљаде рекламних памфлета насталих током читавог двадесетог века. Они информишу, подучавају, упозоравају и нуде савете женама. Веб презентација *Шта жене желе да знају* из збирки Библиотеке Шлезингер одражавају културна и потрошачка очекивања у вези са интересовањима и друштвеном сфером жена током касног 19. и раног 20. века. За потребе онлајн презентације издвојено је око 300 експоната, организованих у пет ширих категорија: кување, кућни апарати, чишћење, здравље, лепота. Дигиталне копије реклама за прехранбене производе садрже рецепте са допадљивим илустрацијама у боји и корисне савете за домаћинство, а памфлети

за најновије кућне апарате обећавају стварање модерних породица са више слободног времена. Доступна грађа на добар начин одражава родне и расне представе, као и културне стереотипе и предрасуде тог периода.